

Л.А. Музика,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри Національного університету
“Києво-Могилянська академія”, м. Київ

КОРЕЛЯЦІЯ ПРЕДМЕТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРЕДМЕТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті аналізується актуальна проблема предмета цивільно-правового регулювання, його сучасне розуміння. З'ясування сучасного розуміння предмета цивільного права дозволяє виявити особливості предмета цивільно-правової політики та його кореляцію з предметом цивільного права. Встановлено, що предмет цивільно-правової політики відрізняється від предмета цивільного права і має більш складну структуру. До предмета цивільно-правової політики, окрім відносин, що становлять предмет цивільного права, належать також публічні відносини, які є характерними для будь-якого виду правової політики. Це пояснюється власне природою правової політики взагалі та цивільно-правової політики зокрема.

Ключові слова: предмет цивільного права, предмет цивільно-правової політики, галузь права, організаційні правовідносини, корпоративні правовідносини.

В статье анализируется актуальная проблема предмета гражданско-правового регулирования, его современное понимание. Выяснение современного понимания предмета гражданского права позволяет выявить особенности предмета гражданско-правовой политики и его корреляцию с предметом гражданского права. Установлено, что предмет гражданско-правовой политики отличается от предмета гражданского права и имеет более сложную структуру. К предмету гражданско-правовой политики, кроме отношений, которые составляют предмет гражданского права, относятся также публичные отношения, которые характерны для любого вида правовой политики. Это объясняется природой правовой политики вообще и гражданско-правовой политики в частности.

Ключевые слова: предмет гражданского права, предмет гражданско-правовой политики, отрасль права, организационные правоотношения, корпоративные правоотношения.

Дослідження предмета цивільно-правового регулювання вже упродовж багатьох років належить до сфери наукових інтересів багатьох поколінь цивілістів. До 1917 р. йому приділяли увагу, наприклад, Д.І. Мейер, Й.О. Покровський, Г.Ф. Шершеневич; за радянської доби – П.І. Стучка, О.Г. Гойхбарг, С.І. Акснзій, Є.Б. Пашуканіс, Я.Ф. Миколенко, М.О. Аржанов, Д.М. Генкін, А.Б. Годес, С.М. Братусь, Г.М. Амфітеатров, М.М. Агарков, С.Ф. Кечежян, А.В. Венедиктов, А.В. Дозорцев, І.Г. Мревлишвілі, Р.Й. Халфіна, С.І. Вільнянський, О.О. Красавчиков, В.І. Корецький, В.А. Тархов, М.Д. Єгоров, Ю.К. Толстой, В.Ф. Яковлев, О.А. Пушкін, Ю.С. Червоний, Ч.Н. Азімов, О.А. Підопригора, П.М. Рабінович, Д.В. Боброва та інші. Фактично всі класики цивільного права зверталися до цієї проблеми. Нині зазначена проблематика знову посідає одну із центральних позицій в пріоритетних напрямках наукових досліджень в галузі цивільного права. Серед сучасних дослідників цієї проблеми – Н.С. Кузнецова, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.В. Луць, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, Б.М. Гонгалю, М.К. Сулейменов, Є.О. Суханов, С.С. Алексєєв, Р.А. Майданик, З.В. Ромовська, Я.М. Шевченко, Є.О. Харитонов, В.М. Коссаєв, М.М. Малєїна, В.П. Мозолін,

Р.О. Стефанчук, Р.Б. Сивий, С.О. Погрібний, М.М. Сібільов, І.А. Бірюков, Р.Б. Шишка, О.С. Яворська, В.Л. Яроцький та ін.

Метою статті є з'ясування особливостей предмета цивільно-правової політики та його кореляції з предметом цивільного права.

Нині, поряд із традиційними положеннями щодо предмета цивільно-правового регулювання (особисті немайнові та майнові відносини) існує і нетрадиційне бачення кола відносин цього класичного поняття. Деколи пропонується розглядати предмет цивільного права як такий, що має відносно відкритий характер. У його структурі пропонують виокремлювати поряд із зазначеними вище й організаційні та корпоративні відносини [1].

Наразі навряд чи можна стверджувати про *корпоративне право* як окрему галузь права. Його предметом є майнові та організаційні відносини, які належать до сфери цивільно-правового регулювання. Питанням корпоративного права приділяється достатньо уваги з боку різних спеціалістів. Це, зокрема: Д.В. Ломакін, В.В. Луць, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.Р. Кібенко, В.М. Кравчук, Ю.М. Жорнокуй, С.В. Артеменко, О.А. Воловик, Н.С. Глусь, С.С. Кравченко, О.М. Переверзєв, О.В. Регурецька, В.В. Рябота, І.Б. Саракун, В.І. Татьков, О.Ю. Тичкова, М.А. Томашевська, Ю.В. Хорт, Б.В. Шуба, О.В. Щербина, А.П. Єфименко, С.В. Томчишена, В.С. Щербина, С. Теньков, В. Самойленко, О. Окунева, Г. Здоронок, Н.С. Кузнецова, І.А. Спасибо, В.А. Васильєва, О.В. Головатенко, О.Ю. Тичкова, Р.А. Майданик, М.М. Сібільов, В.П. Барбара, О.М. Вінник, А.Ю. Нашинець-Наумова, Т.В. Кашаніна, В.К. Колпаков, О.Б. Сердюк, Є.О. Харитонов.

Аналізуючи корпоративні відносини та їх місце в системі права України, І.В. Спасибо-Фатєєва відзначає їх сучасну актуальність і виокремлює чотири основні підходи щодо їх правової природи [2, с. 160]. Відповідно до першого підходу, корпоративні відносини – це майнові зобов'язально-правові відносини [3, с. 14]. Представники другого підходу, серед яких і сама І.В. Спасибо-Фатєєва, вважають, що корпоративні відносини – це не лише майнові зобов'язально-правові відносини, а й речові відносини [4]. Згідно із третім підходом ці відносини посідають окреме, особливе місце серед цивільних правовідносин [5, с. 12]. Існує також четверта позиція, за якої корпоративні відносини ототожнюються із організаційними відносинами [6].

Перший і четвертий із наведених підходів, на нашу думку, не охоплюють усе розмаїття корпоративних відносин. Другий підхід також не враховує того факту, що і серед корпоративних відносин можуть бути організаційні відносини, які варто відмежовувати від речових і зобов'язальних відносин. Саме тому, вважаємо, третій із запропонованих підходів найбільш повно характеризує місце корпоративних відносин серед інших цивільно-правових відносин. Адже корпоративні відносини можуть мати і речовий, і зобов'язальний, і організаційний характер.

Немає однастайності серед сучасних науковців і щодо галузевої належності цих відносин. Окрім позиції, згідно з якою вони належать до предмета цивільно-правового регулювання, існує думка про їх належність до господарського права (В.С. Щербина, О.М. Вінник, І.В. Лукач, Д.І. Погрібний, О.М. Переверзєв та ін.). Обстоюється також концепт про їх комплексний (міжгалузевий) характер. Тобто вважається, що корпоративні відносини можуть належати не лише до цивільного чи господарського права, а й до трудового, фінансового, адміністративного права (В.М. Кравчук, О.Р. Кібенко, І.С. Шиткіна та ін.) [7].

Звісно, кожна із зазначених позицій має свої сильні та слабкі сторони. Визначення поняття корпоративних прав міститься у ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГК України), однак саме у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) конкретизується їх зміст. Зокрема, у статтях 113–166 цього Кодексу врегульовано порядок виникнення, здійснення, припинення та захисту корпоративних прав

та обов'язків. Міжгалузевий характер аналізованих відносин можна припустити лише щодо їх врегулювання цивільним та господарським правом.

Стосовно організаційних правовідносин слід зазначити, що їх сутність була запропонована і досліджена О.О. Красавчиковим ще у 1966 р. [8]. Однак на той момент ані законодавець, ані доктрина [9, с. 96] не були готові до таких нововведень. Тим не менш надалі (і понині) цьому питанню приділяється посиленна увага науковців [10]. О.О. Красавчиков визначав цивільні організаційні правовідносини як правовідносини, що засновані на засадах рівності їх учасників, виражають діяльність, що здійснюється громадянами й організаціями у межах закону із впорядкування своїх взаємозв'язків та координації зусиль у процесі реалізації державної або власної ініціативи. Ним був запропонований поділ організаційних відносин на 4 групи: ті, що створюють; ті, що делегують; контрольні та інформаційні [11, с. 163–165].

Як приклад наведемо деякі організаційні та майнові права акціонерів. До майнових відносять: право на отримання частини прибутку від діяльності юридичної особи; право на отримання частини активів у разі її ліквідації та інші. До організаційних прав належать: право на отримання інформації, право голосу, право брати участь в управлінні, право на вихід тощо [12].

І.В. Борисова, Н.С. Кузнєцова, Р.А. Майданик, І.В. Спасибо-Фатєєва та інші сучасні цивілісти також вважають, що давно назріла необхідність включення організаційних відносин до предмета цивільного права [13, с. 149–152]. Їх опоненти наголошують, зокрема, що зазначені науковцями відносини (наприклад, пов'язані зі створенням та діяльністю юридичної особи приватного права) можуть визнаватися “цивільними організаційними відносинами, які водночас не є складовою частиною предмета цивільного права, оскільки мають не самостійний, а допоміжний (обслуговуючий) характер” [13, с. 152]. Залишається нез'ясованим питання: якою ж може бути правова природа цивільних організаційних відносин, якщо не визнавати за ними цивільно-правової природи? Дійсно, в цивільному праві є відносини, які не можна віднести ані до майнових, ані до особистих немайнових. Те, що ці відносини мають субсидіарний характер, не впливає на їх цивільно-правову сутність.

Не варто також визначати організаційні відносини лише як складову корпоративних відносин. Адже й інші цивільні відносини можуть бути організаційними. Наприклад, відносини щодо створення юридичної особи.

Р.А. Майданик стверджує, що з огляду на відкритий і постійно оновлюваний перелік цивільних відносин є виправданим більш абстрактне формулювання предмета цивільного права як “майнових, так і немайнових відносин між юридично рівними учасниками” [14, с. 121–123].

Зазначена позиція є доволі спірною. На нашу думку, розмитість меж правового регулювання відповідної галузі права може на практиці призводити до численних порушень прав відповідних суб'єктів, зловживання правами більш сильною стороною, зокрема публічними суб'єктами, конкуренції норм нормативних актів рівної юридичної сили тощо. Навряд чи зараз можна стверджувати про “постійно оновлюваний перелік цивільних відносин”. Тривалий час обговорюється питання щодо розширення законодавчого переліку цих відносин за рахунок чітко визначених видів – організаційних та корпоративних. До ухвалення чинного ЦК України точилися дискусії щодо особистих немайнових прав та їх місця в системі права України. Сьогодні це питання вирішено і в Кодексі чітко закріплено положення щодо особистих немайнових прав.

У цьому зв'язку варто погодитись із М.М. Сібільовим, який вважає, що закріплений у ст. 1 ЦК України перелік відносин є закритим. І для вирішення цієї проблеми спершу необхідно здійснити значну роботу щодо організації та обговорення зазначених вище питань, узгодження наукових позицій, проведення додаткових ґрунтовних досліджень і формулювання на їх базі чітких пропозицій [13, с. 155]. На цьому, до речі, наголошує і П.М. Рабінович [15, с. 27–40].

Отже, предмет цивільного права фактично є ширшим, аніж це передбачено в ЦК України, тому ст. 1 ЦК України і потребує доповнення, зокрема, у частині корпоративних та організаційних відносин. При цьому потрібно наголосити, що не всі із зазначених відносин мають складати предмет цивільного права, а лише ті, що мають приватноправовий характер. А цивільні корпоративні відносини слід акумулювати в ЦК України і вилучити всі норми приватного характеру в цій частині з ГК України. Те саме необхідно зробити і з цивільними організаційними відносинами. Слід відмежувати їх, наприклад, від організаційних відносин в адміністративному чи трудовому праві. Таке розмежування можна здійснити, зокрема, за допомогою методу правового регулювання.

Визначеність із сучасним розумінням предмета цивільного права дозволяє сформулювати відповідно і структуру предмета цивільно-правової політики.

В аспекті нашого дослідження привертає увагу розуміння спеціалістами предмета кримінально-правової політики. Вчені пропонують включати до нього такі елементи, як: принципи кримінально-правової політики, коло відносин, тлумачення відповідного законодавства, правозастосування та правовиховання тощо [16, с. 23–24]. І хоча зазначене стосується кримінально-правової політики, нам видається, що запропонований підхід може бути застосовано до будь-якого виду правової політики.

Під предметом цивільно-правової політики слід розуміти сукупність усіх елементів, які характеризують цей вид правової політики, визначають її сутність, соціальну зумовленість, способи і засоби реалізації. Ним охоплюються, зокрема: відносини цивільно-правового регулювання, зміст цивільно-правової політики, її мета та завдання, принципи, функції, форми, напрями, рівні, суб'єкти творення та реалізації (здійснення), сфери дії.

Предмет цивільно-правової політики відрізняється від предмета цивільного права і має більш складну структуру. Як зазначено вище, предмет цивільного права складають відповідні суспільні відносини – майнові та особисті немайнові, організаційні та корпоративні відносини, що врегульовані за допомогою диспозитивного методу. Предмет цивільно-правової політики є більш широким. Зважаючи на присутність публічної діяльності окремих її суб'єктів (заснованої переважно на імперативному методі правового регулювання), до нього належать, окрім згаданих відносин, також і публічні відносини; останні є характерними для будь-якого виду правової політики. Це пояснюється самою природою правової політики взагалі, та цивільно-правової політики зокрема. Адже без наявності політичної волі реалізація будь-якого виду правової політики взагалі неможлива. Хоча це не виключає її (політики) фактичного існування, зокрема в доктринальній формі (див. рис. 1).

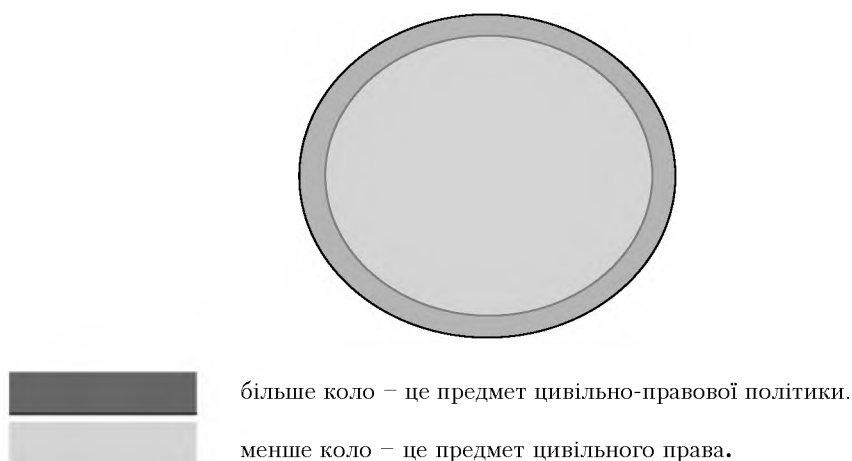

Рис. 1. Схематичне співвідношення предмета цивільного права та предмета цивільно-правової політики

Та частина предмета цивільно-правової політики, що не охоплюється предметом цивільного права, – це її публічна сфера.

У підсумку зазначимо, що сьогодні, як і раніше, проблема предмета цивільного права посідає чільне місце серед актуальних напрямів дослідження. Окресленні нами питання мають не лише теоретичне, а й важливе практичне значення. Від того, наскільки чітким буде уявлення і подальше законодавче визначення кола відносин, що регулюються цивільним правом, залежить їх оптимальне і якісне врегулювання.

У перспективі на окрему увагу заслуговує проблема соціальної зумовленості становлення цивільно-правової політики (зокрема, з урахуванням результатів започаткованого нами соціологічного дослідження, що матиме на меті визначення позиції науковців і практиків з питань важливості формування вітчизняної цивільно-правової політики як доктрини та відповідної діяльності держави на сучасному етапі). Також потребує розробки Концепція правової політики України на відповідний період, у межах якої слід передбачити розділ, присвячений цивільно-правовій політиці. Для з'ясування питань щодо відсутності забезпечення балансу публічних і приватних інтересів, а також встановлення фактів численних зловживань з боку держави упродовж “побудови соціалізму” доречно здійснити порівняльно-правове дослідження практики законодавчого регулювання суспільних відносин на кодифікаційному рівні (йдеться про кодекси радянської доби – цивільні, кримінальні, адміністративні).

Матимуть наукову цінність і результати пізнання впливу адміністративної юстиції на формування та реалізацію цивільно-правової політики. Адже крізь призму адміністративного законодавства і практики його застосування можна виявити неправові механізми ущемлення приватного інтересу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гринько П.О.* До питання про предмет цивільного права, організаційні правовідносини та секундарні права. URL: <http://www.realllook.com.ua/4834/do-pitannya-pro-predmet-civilnogo-prava-organizacijni-pravovidnosini-ta-sekundarni-prava/> (дата звернення: 01.02.2018).
2. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций: монография / под ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2011. 296 с.
3. *Луць В.В., Сивий Р.Б., Яворська О.С.* Акціонерне право: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Луця, О.Д. Крупчана. Київ: Ін Юре, 2004. 256 с.
4. *Суханов Е.А.* Предмет гражданского права. Гражданское право: учебник: в 2 т. / отв. ред. проф. Е.А. Суханов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1998. Т. 1. С. 25–30; Козлова И.В. Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории: учеб. пособие. Москва, 2003. С. 245; Спасибо-Фатеева И.В. Акционерные общества: Корпоративные правоотношения. Харьков, 1998. С. 24–25.
5. *Васильева В.В.* Корпоративное право Украины: підручник / за заг. ред. В.В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
6. *Степанов И.В.* Корпоративные отношения в коммерческих организациях как составная часть предмета гражданского права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1999. С. 13; Майфат А.В. Особенности инвестирования в предпринимательскую деятельность. Вопросы теории и правоприменения Екатеринбург, 2001. С. 117.
7. Див., наприклад: *Щербина В.П.* (2008). Суб'єкти господарського права. Київ: Юрінком Інтер; *Макарова О.А.* (2005). Корпоративное право. Москва: Волтерс Клувер; *Барбара В.П.* Цивільно-правова природа корпоративних правовідносин в Україні: проблемні питання. Вісник Національної академії правових наук України. № 4 (91) 2017. С. 102–114.
8. *Красавицков О.А.* Организационные гражданско-правовые отношения. Советское государство и право. 1966. № 10. С. 50–57.
9. *Иоффе О.С.* Развитие цивилистической мысли в СССР. Ч. 1. Л., 1975. 160 с.
10. *Илларионова Т.И.* Гражданско-правовые организационные отношения и способы их защиты / Гражданское право, экономика и стандартизация: межвузовский сборник научных трудов. Вып. 64. Свердловск, 1978. С. 28–37; *Васева Н.В.* Имущественные и организационные гражданско-правовые договоры / Гражданско-правовой договор и его функции: межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1980. С. 53–69; *Мартемьянова А.М.* Об организационных отношениях в предмете гражданского права / Актуальные проблемы гражданского права: Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1986. С. 133–143; *Мартемьянова А.М.* Функции организационных отношений в сфере поставок / Роль советского гражданского права в ускорении социально-экономического развития социалистического общества:

Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1987. С. 61–67; Мартемьянова А.М. Объект организационного отношения / Проблемы обязательственного права: Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С. 66–73; Захаров В.А. Создание юридических лиц: правовые вопросы. Москва, 2002; Гонгало Б.М. Предмет гражданского права. Проблемы теории гражданского права / Институт частного права. Москва: Статут, 2003. С. 18–20; Гражданское право. Т. 1 / под ред. А.П. Сергеева, 2008. С. 22–27 (автор главы – В.В. Ровный); Ровный В.В. Предмет гражданского права в Гражданском праве Российской Федерации. Гражданское право в системе права. С. 60–63; Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина. / Т. І. Вступ у цивільне право. Київ: Алерта, 2012. 472 с.; Шишка О.Р. Організаційні відносини у сфері інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права. 2015/4. С. 225–228.

11. Красавчиков О.А. Гражданские организационно-правовые отношения / Антология уральской цивилистики. 1925–1989. Москва: Статут, 2001. С. 163–165.

12. Бігняк О.В. Деякі аспекти порушень корпоративних прав акціонерів / Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 19–20 квітня 2012 року. Київ: ТОВ “Білоцерківдрук”, 2013.

13. Сибільов М.М. Предмет приватного (цивільного) права. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 3: Доктрина приватного права України / Н.С. Кузнєцова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданик та ін.; за заг. ред. Н.С. Кузнєцової. С. 140–155.

14. Майданик, Р.А. Цивільне право: Загальна частина. Т. 1: Вступ у цивільне право. Київ: Алерта, 2012. 472 с.

15. Рабінович П. Природно-правова ідеологія у цивільному кодексі України. Вісн. Акад. прав. наук України. 2005. № 2 (41). С. 27–40.

16. Борисов В.І., Фріс П.І. Поняття кримінально-правової політики. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1). С. 15–31.

REFERENCES

1. Grin'ko, P.O. To the subject of civil law, organizational legal relations and secular rights. URL: <http://www.reallook.com.ua/4834/do-pitannya-pro-predmet-civilnogo-prava-organizacijni-pravovidnosini-ta-sekundrani-prava> (application date: 09.07.2018).

2. Kharkiv civilian school: in the spirit of traditions: monograph / ed. Spasibo-Fatieieva I.V. Kharkiv: Right, 2011. 296 p.

3. Luts, V.V., Syvy, R.B., Yavorskaya, A.S. Shareholding: textbook; editors V.V. Luts, O.D. Krupchan. Kyiv, 2004. 256 p.

4. Sukhanov, E.A. Subject of civil law / Civil law: textbook: in 2 vol. / editor Y.A. Sukhanov. 2 ed., M., 1998. Vol. 1, 25–30; Kozlova, I.V. The concept and essence of a legal entity. Essay on history and theory: study. allowance M., 2003. P. 245; Spasibo-Fatieieva I.V. Joint Stock Companies: Corporate Legal Relationships. Har'kov, 1998, 24–25.

5. Vasilieva, V.V. Corporate Law of Ukraine: textbook / editor V.V. Luts. K.: Yurinkom Inter, 2010. 384 p.

6. Stepanov, I.V. Corporate relations in commercial organizations as an integral part of the subject of civil law: thesis... cand. of legal sciences. M., 1999. P. 13; Mayfat, A.V. Features of investing in entrepreneurial activity. Issues of theory and law enforcement. Yekaterinburg, 2001. P. 117.

7. See, for example: Shcherbyna, V.P. (2008). Subjects of economic law. Kyiv: Yurinkom Inter; Makarova, O.A. (2005). Corporate law, Barbara, V.P. The civil nature of corporate legal relations in Ukraine: problem issues. Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine 4 (91), 2017, 102–114.

8. Krasavchikov, O.A. 1966, Organizational civil-legal relations. Soviet State and Law 10, 50–57.

9. Ioffe, O.S. 1975, Development of civilist thought in the USSR. P. 1. L. 160 p.

10. Illarionova T.I. Civil-legal organizational relations and methods of their protection. Civil law, economics and standardization: Interuniversity collection of scientific works. Vol. 64. Sverdlovsk, 1978, 28–37; Vasieva, N.V. Property and organizational civil law treaties. Civil law contract and its functions: Interuniversity collection of scientific works. Sverdlovsk, 1980, 53–69; Martemianova, A.M. About organizational relations in the subject of civil law. Actual problems of civil law: Interuniversity collections of scientific works. Sverdlovsk, 1986, 133–143; Martemianova, A.M. Functions of organizational relations in the field of supply. The role of Soviet civil law in accelerating the socio-economic development of socialist society: Interuniversity collection of scientific works. Sverdlovsk, 1987, 61–67; Martemianova, A.M. Object of Organizational Relations. Problems of Obligatory Law: Interuniversity Collected Works. Sverdlovsk, 1989, 66–73; Zakharov, V.A. Creation of legal entities: legal issues. M., 2002; Gongalo, B.M. The subject of civil law. Problems of Civil Law Theory. Institute of Private Law. M.: Statute, 2003. P. 18–20; Civil law T. 1 / editor Sergeeva A.P., 2008, 22–27 (author of the chapter – V.V. Rovny V.V.); Rovny, V.V. The subject of civil law in the Civil Law of the Russian Federation. Civil law in the system of law, pp. 60–63; Maidan, R.A. Civil Law: General Part. Vol. I. Introduction to civil law. K.: Alerta, 2012. 472 p.; Shyshko, O.R. Organizational relations in the field of intellectual property. Journal of the Kyiv University of Law 2015/4, 225–228.

11. *Krasavchikov, O.A.* 2001. Civil-organizational-legal relations. Anthology of Ural civilization. 1925–1989. M.: Statute, 2001, 163–165.
12. *Bygniak, O.* Some aspects of violations of corporate rights of shareholders. Private legal regulation of social relations: traditions, modernity, prospect. Materials of the International Scientific and Practical Conference, Odessa, April 19–20, 2012.
13. See, in particular: *Sibiliov, M.M.* The subject of private (civil) law. The legal doctrine of Ukraine: in 5 Vol. Kh.: Right, 2013. Vol. 3: The doctrine of private law of Ukraine (*Kuznietsova N.S.*, *Kharytonov E.O.*, *Maidanyk R.A.* and others.; editor *Kuznietsova, N.S.*, 140–155.
14. *Maidan, R.A.* Civil law: General Part. Vol. 1: Introduction to civil law. K.: Alerta, 2012. 472 p.
15. *Rabinovych, P.* 2005., Natural-legal ideology in the Civil Code of Ukraine. Academy of Legal Sciences of Ukraine 2 (41), 27–40.
16. *Borisov, V.I.*, *Fris, P.L.* 2013, Concept of criminal law policy. Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine 1 (1), 15–31.

UDC 347.001.11

L.A. Muzyka,
Candidate of Law, Docent,
Docent of the Board of Private Law
of the National University of “Kyiv-Mohyla
Academy”, Kyiv

CORRELATION OF THE SUBJECT OF CIVIL LAW AND THE SUBJECT OF CIVIL LAW

Paper analyzes the actual problem of the subject of civil-law regulation, its modern understanding. The scientific position of modern civilists regarding the need to include organizational and corporate relations into the subject of civil law has been supported. It is argued that the subject of civil law is actually broader than that provided for in the Central Committee of Ukraine, therefore Art. 1 of the Central Committee of Ukraine needs to be supplemented, in particular with regard to corporate and organizational relations. It is emphasized that not all of these relations should form a subject of civil law, but only those with a private law nature. Civil corporate relations should be accumulated in the Central Committee of Ukraine and remove all the rules of a private nature in this part of the Civil Code of Ukraine. The same should be done with civilian organizational relations. It is necessary to distinguish them, for example, from organizational relations in administrative or labor law. This distinction can be made, in particular, through the legal regulation method.

The author does not agree with the idea of an open and constantly updated list of civil relations in the Civil Code of Ukraine in the doctrine of civil law. It is argued that this position is rather controversial. The blurriness of the boundaries of legal regulation of the relevant field of law may in practice lead to numerous violations of the rights of the relevant subjects, abuse of rights by a stronger party, in particular public entities, competition of norms of normative acts of equal legal force, etc.

Clarification of the modern understanding of the subject of civil law allows us to identify the features of the subject of civil law and its correlation with the subject of civil law. It is established that the subject of civil law differs from the subject of civil law and has a more complex structure. In the subject of civil law, apart from the relations that constitute the subject of civil law, also public relations that are characteristic of any type of legal policy. It is emphasized that the subject of civil law is the relevant social relations – property and personal non-property, organizational and corporate relations regulated by the discretionary method. The subject of civil law policy is wider. In view of the presence of the public activity of its individual subjects (on the basis mainly of the imperative method of legal regulation), in addition to the above relations, it also includes

public relations; The latter are characteristic for any type of legal policy. This is explained by the very nature of legal policy in general and civil law in particular. After all, without the existence of political will, the realization of any kind of legal policy is impossible. Although this does not exclude it (politics) of actual existence, in particular in the doctrinal form.

It is revealed that the subject of civil law should be understood as a collection of all elements that characterize this type of legal policy, determine its essence, social preconditions, methods and means of realization. They cover, in particular: the relations of civil law regulation, the content of civil law policy, its purpose and objectives, principles, functions, forms, directions, levels, entities of creation and implementation (implementation), the scope of such policies.

Keywords: subject of civil law, subject of civil law policy, branch of law, organizational legal relations, corporate legal relations.

Отримано 06.02.2018